

El kellene gondolkozni azon, hogy írónk hősei miért nem lelkesednek. A négy dráma zárószöveiből idézek.

Calvia: És mégis menekülsz, Ovidius...
(Majtényi Mihály: *A száműzött*)

A Sátán hangja: Tíz, húsz vagy ezredévek múlva vajon mi vár rád, földi halandó. A próbák, a mérések eszközei addigra finomodnak-e?
(Tóth Ferenc: *Jób*)

Márton: Elpusztulunk mi harcolók és ti királyok mind előbb-utóbb. Csak ők, csak ők élnek túl az időt. Mert akármikor, akárkit leköpnék, ha túlélni kell.
(Gobby Fehér Gyula: *A budaiak szabadsága*)

Nátán: ... annyira szeretted az igazságot, hogy képtelen voltál elviselni... Vagy csak... túl gyenge voltál hozzá?
(Varga Zoltán: *A tanítvány*)

Valóban nem érdemes szembeállítani a világot, a kultúra rendjével — rendtelenségével? Látszólag más világot jósolunk, amely Budát, az égieteket és Tomit sújtja. Mi lesz ve-

lünk itt élőkkel — Szabadkán, Zrenjaninban és Vörösmarton? Egy embert az örökkévalóságnak feltámasztani — ez lehet az írók célja, akik a hősöknek csöndes temetést rendeznek.

Gobby Fehér Gyula *A budaiak szabadsága* című történelmi drámája érett, kiforrott munka. Vonatkoztatása a mára, erre a tájra — félreérthetetlen. Tóth Ferenc verses műve, a *Jób*, a Szabadkai Népszínház idei repertoárján szerepel, s nagyon-nagyon bízunk benne, hogy bemutatása nem késik sokáig, annál is inkább, mert a mű sikerrel képviselheti színházunkat a Sterija Játékokon.

Van tehát vajdasági magyar drámairodalom. A problémát szükségtelen újra feszegetni. Azon kell fáradozni, hogy a könyvvel megjelent darabok színpadra, mikrofon és kamera elé kerüljenek. A művek nem várományosai a Pulitzer-díjnak — ma születtek a tegnapiok hajtásából, zsengek és törekények. Az írók érzékenyek és könnyen elbátortalanodnak, ha munkájukat nem méltányolják kellőképpen.

Ha a dráma nem kerül reflektorfénybe, hatékonysága a minimumra csökken. A következő lépést a színházi szakembereknek kell megtenniük. Nem várhatunk egy újabb emberöltőtől szélcsendben.

BARÁCIUS ZOLTÁN

NEMES IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS

GION NÁNDOR: *Postarablók*.

Forum és Móra Könyvkiadó, Újvidék—Budapest, 1972.

Raboljunk postát! Azaz mentjük, ami menthető: az emberiségben, az emberben, a világban — a szemétdombon... Így értelmezhető a gioni üzenet, illetve erkölcsi parancs lélektani szimbóluma, mely egy »literáris« ürügy kapcsán lett emberi-

lelkiismereti követelménnyé, de még inkább sürgető törvényé. Mert a becsületesség kényszere, a felelős eszmélet »rendigénye«, a felsőbb rendű lelki látás örök igazságvágya, ha nem válik »megrögzött« törvényé, törvényszerűséggé, egyszerű,

azaz közönséges, vásári (intellektuális) mutatvánnyá züllik, a kor nagyhangú, de közömbös, felületes, felelőtlen emberének életikájává...

Az írói ürügy egy nemes igazságszolgáltatás ígéretes és kibomló életet rejtő magvának a héját jelképezi csupán, amely — elvégezve föladatát — leválik a gondolati megvalósulás lényegéről, elvegyül a létet feltételező elemek tömkelegében, amiről a bölcselmi eredmény végső kibontakozásakor szinte meg is feledkezünk. Ebből ered az, hogy szükségtelemnek érezzük kutatni megokoltságát. Átvitt értelemben: ültessük el a magot azzal a szándékkal, hogy a belőle kisarjadó vesszővel megfenyítsük az embert, és ajándékozzuk meg őt a kivirágzott vesszővel, mivel meg kell őt ajándékozni, mert esendő, mert tévelygő. S azért követ el »disznóságokat«, mert nincs öröme, mert boldogtalan ezen a »szemétdombon«, és mert a virág már eleve arra kötelez, hogy örömet szerezzen vele valaki valakinek, mert a virággal nem lehet verni, büntetni, megtorolni! A virág: ünnep.

Igy lett a két postarabló által elültetett »rossz szándékból« nemes cselekedet. Virág.

Erkölcsei tisztaságát, határozott társadalmi alapállását, kétségtelenül pozitív lélektani hatásait tekintve a *Postarablók* egy kis remekmű. Ezt a megállapítást kötelességem kiegészíteni a nagyon örvendetes bizonyossággal, hogy ezt a kis könyvet Gion szinte makulátlan művészettel alkotta meg, hozta fel írói eszméletének mélyéről, a mellékes selejt anyag híjával. Ez a munka káprázatosan egyszerű, tömör, magától értetődő, komoly, szép és okos. Olyan, mint az alvó, vagy a tiszta ünneplőbe öltözött gyermek.

Külön érdeme az, hogy mentes a gyermekeknek szóló könyvek felnőtt naivitásától, illetve banalitásától.

Nem is szólva arról, amit, a jelek szerint, a jövőben úgy fogunk irodalmunkban e kis könyv alapján jelölni, hogy (sajátságos) gioni látásmód, stílus, bölcsesség, illetve írásművészet.

»Véletlenül« nem lehet ilyen könyvet írni! A gioni értelmi-erkölcsei előfeltételek nélkül (amelyek kimagasló alkotássá avatják a *Pos-*

tarablókat) ez a kötet egy átlagos vajdasági irodalmi mutatvány lehetett volna, amelyet csak a »rokon kritika« igazolhatna ideig-óráig, s esetleg mumifikálhatna a kegyeletes utókor számára. De éppen az a tény, hogy nem a véletlen születésén, mentesít minket az elnéző utókor olcsó könyörületességétől. Ugyanakkor ez a kis remekmű bátor kihívás a homi esztétika rövidlátó látnokai felé, akiknek netalán eszükbe jutna egy provinciális esztétikai igaz(talan)ság serpenyőjébe gyömöszölni egy olyan művet, amely sokkalta nagyobb az egész »mérlegnél«.

Ismételten hangsúlyozom, hogy ez a munka nem a véletlen játéka, mint ahogyan a gioni életérzés, igazságvágy, tisztaságigény és világtudat sem illuzorikus, de mélységesen és megrendítően eredendően és valóságos, ellentétben sok más, könnyen tetten érhető álvilágfájdalmas »íróemberi megmutatkozással«, operettigazság utáni nosztalgiával, végzetdőbbenettel, gasztagadással, egyszóval: hamis tisztaság-vággal. A gioni szellem felsőbbrendűsége tisztelekre kötelez és egyben végérvényes leszámolásra a korlátoltsággal, a primitívizmussal, az értelmi tisztatlansággal, lelkiismereti ledérséggel, a korhoz nem illő gondolkodásmóddal (a kozmikus korszak kezdetén!), az álromantikus zsványbecsülettel, emberi bábjátékkal, hivatali prostitúcióval, protokollgázsgal, telefonengeszterizmussal, dilettáns szellemidezéssel, egyszóval: a szemétdomb-világgal, a szemétláda-emberekkel!

A legkülönösebb Gion e könyvében az, hogy az »értelmi világ« elszomorító dekadenciáját, illetve csődjét, azaz annak fölismérését és ítéletét nem bízza rá holmi professzionalista gondolkodókra, megváltókra (látnokokra), bizonyára ezt se véletlenül, hanem a gyermekek, hősei zsenge, tiszta és »érett« lelkiismeretére, igazságlátására.

Ez kétségtelenül ugyancsak a sajátos gioni világkép eredetiségét igazolja, illetve a gioni »látomás« dimenzióinak szellemi rendszerében a jövőt idéző értelmi értékek egy új kategóriáját, minőségét... Gion gyermekei immár a »szemétdomb« tiszta és tündöklő virágai! Az élővendő világ, a holnap szellemének fátyvai...

Amikor azt mondom, hogy Gion gyermekei, akkor a gioni lélek teremtményeire gondolok, szinte valószínűs fogantatására olyan eszményi lényeknek, akik csak a »korszerű« látszat kedvéért öltötték magukra a »szemétdomb«-stílus maskaráját, de akik lényegükben már egy merőben más végzet, más sors koordinátái szerint tájolódnak a jö-

vő szellem univerzumában, akik valóban méltó hordozói a jövődöntő lélek-program egyértelműen emberi koncepcióinak. Akik méltóak arra, hogy az egyetemes értelem (elkiismeret) kis »telefonközpontjából« világot, emberi sorsokat, ügyeket, »dolgozat« irányítsanak, s békét, nyugalmat, reményt, emberséget és örömet sugalljanak...

ZÁKÁNY ANTAL

KAPCSOLATOT TEREMTENI AZ IDŐVEL

LÉVAY ENDRE: *Csillámok remegnek.*
Forum, Újvidék, 1971.

Egy érdemtelenül elhanyagolt műfaj létjogosultságáért kell szólni mindenekelőtt.

Az irodalmi riportra gondolok.

Kiadóházunkból csak igen ritkán kerülnek az olvasó elé érdeklődésre számot tartó riportkönyvek, szociográfiái jegyzetek, vagy hasonló, az újságírói munkát összefogó-összegező cikksorozatok. Ezek a műfajok szinte kizárólag a sajtóban élnek ideig-óráig, s azután elstülyesztik őket az enyészet, a feledés. Pedig a jó riport az olvasó szemzőgéből közelebbi, impresszívebb, hatásosabb lehet a klasszikus értelemben vett irodalmi alkotásoknál, akár a novellánál, akár a versnél is.

Lévay Endre múlt évben kiadott könyve végérvényesen bizonyított; a jó riportot egyben kordokumentum is, élő, igazságkereső figurái szemünk előtt élnek mindennapjaikat, sőt nem egy megrajzolt »hős« jelleme, gondolkodásmódja, életkörülménye kísérteties hasonlóságot mutat a sajátunkéval.

A »jó riport« fogalma azonban annyira meghatározhatatlan, annyira nem köthető semmiféle, szigorú korlátokat támasztó szabályokhoz — sokszor műfajjellegével áttörő minden esetleges határait átfolyván és keveredvén a szépirodalom teremtette nyelvi és tematikai világgal —, hogy értéke, fontossága, ha úgy tet-

szik, fajsúlya semmivel sem marad el egy-egy szépirodalmi mű mögött.

Lévay utóbbi könyvében ezek a műfajhatárok elmosó elemek érvényesülnek legkifejezettebben. Az írók túlnyomó részét ezért lírai riportnak, színes írásoknak, riportázosoknak nevezhetjük.

Palicsról szóló jegyzeteiben a szerzőnek a tó és környéke iránti mély, őszinte vonzalma jut kifejezésre, s bár nem mentes a szülőföld föllevenítését kísérő elfogultságtól, a mosztalgától, mégis — s ezt pozitívumként szükséges említeni — lebilincselő, megkapó, hangulatos, tisztán átérzett képekben tárja elénk a tó életét, az immár csak szájhagyományokban továbbélő legendákat, s fölillantja a környék embereinek egy-egy arcvonását is.

Jószemű megfigyelő, kiváló érzékekkel megáldott, vérbeli újságíróalkat; az üvegyárban, vagy az olajmezőkön átéltek, még inkább a *Braziliában voltam* című falurportja szókimondó, rokonszenves bátorsággal festi az emberi sorsokat, az olykor ijesztően sivár életek képsorát.

Itt, ezen a ponton válik azonban egysíkúvá, túlföntül kiábrándulttá, lemondóvá, keserűvé, mármár kizárólagossá.

»Megerintettem, megfogtam a fa simára csiszolt testét, hogy az érintés által valami kapcsolatot terem-